

Tio kommunala ansvarsarter

– ovanliga växter och djur

Motalas kommunala ansvarsarter

(bokstäverna inom parentes betecknar kategorier i rödlistan*)

● Stortapetserarbi (NT)

◆ Svarthakedopping (LC)

● Slöjroksvamp (VU)

■ Flodnejonöga (LC)

■ Vedtrappmossa (NT)

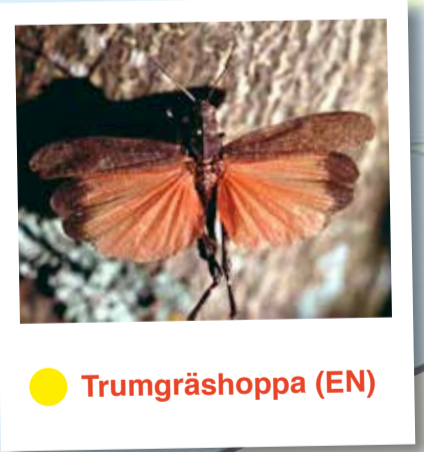
▲ Kalkkärrsgrynsnäcka (NT)

◇ Toppjungfrulin (VU)

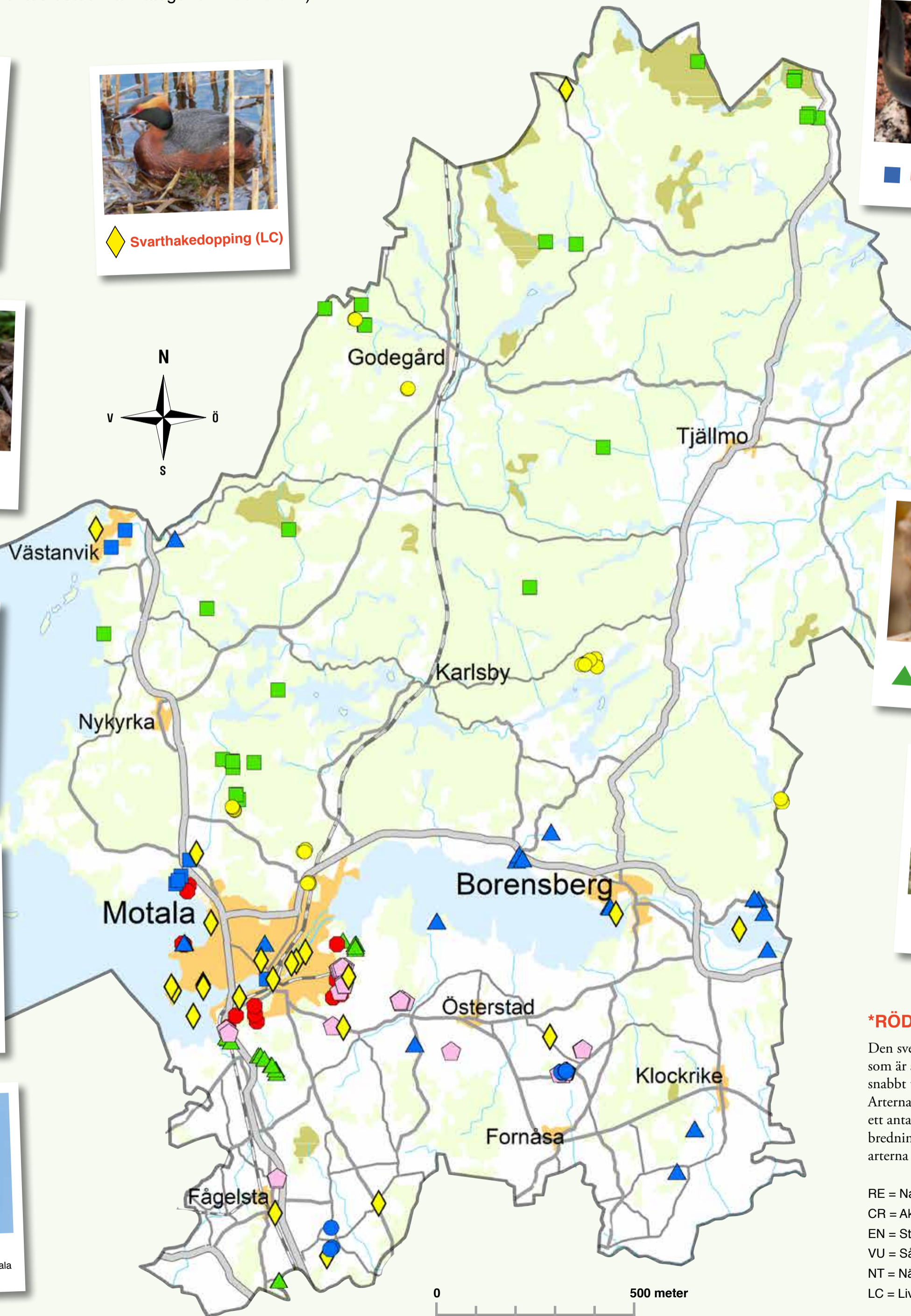
▲ Gammelekslav (VU)

● Trumgräshoppa (EN)

▲ Ängshök (EN) Skyddade uppgifter, finns i södra delen av Motala kommun.

Ängshök, trumgräshoppa och åtta till

Fåglarna ängshök och svarthakedopping, den späda växten toppjungfrulin och den säregna fisken flodnejonöga. Och så trumgräshoppa, stortapetserarbi, vedtrappmossa, gammelekslav, slöjroksvamp och kalkkärrsgrynsnäcka. För dessa tio arter har Motala kommun ett särskilt ansvar. De har nämligen blivit utvalda till så kallade kommunala ansvarsarter. Begreppet ansvarsart används för arter som lever inom ett begränsat geografiskt område. Kommunens ansvarsarter finns i naturmiljöer som minskar i vårt landskap, men som fortfarande finns kvar på ett fåtal platser i Motala kommun. Motala kommun avser att uppmärksamma och prioritera ansvarsarterna inom sitt naturvårdsarbete. Detta kommer sannolikt även att gynna en rad andra arter.

I den här foldern kan du läsa om Motala kommuns ansvarsarter, var de lever, vilka hot som finns mot arterna och på vilket sätt kommunen tänkt arbeta för att hjälpa dessa växter och djur på traven.

Mer information

Motala kommun
Samhällsbyggnadsförvaltningen
591 86 Motala
Tfn. 0141-22 50 00

Produktion: A. Elin/Naturcentrum AB 2019.

*RÖDLISTAN

Den svenska rödlistan är en lista med arter som är så ovanliga, eller som minskar i så snabbt takt, att de på sikt riskerar att dö ut. Arternas utdöenderisk bedöms med hjälp av ett antal kriterier, till exempel antal och utbredning. Utifrån denna bedömning placeras arterna i olika kategorier:

- RE = Nationellt utdöd
- CR = Akut hotad
- EN = Starkt hotad
- VU = Sårbar
- NT = Nära hotad
- LC = Livskraftig

Foto: Nicklas Jansson

TRUMGRÄSHOPPA *Psophus stridulus* (EN) är en kraftig gräshoppa som lever i varma, soliga betesmarker. Flygande hanar känns igen på sina vallmörda vingar. Ett annat säkert kännetecken är det smattrande lätet som hörs då den flyger. Honorna flyger dåligt och saknar hanens färggranna vingar men är större, upp till fyra centimeter långa.

Trumgräshoppan finns idag på cirka hundra platser i Sverige. De flesta ligger i Östergötland. Soldatängen och Petersborg är två av sju lokaler i Motala där du har chans att få se den spektakulära gräshoppan flyga under varma sommardagar.

De största hoten mot arten är igenväxning till följd av upphört bete eller skogsplantering. För att rädda arten driver länsstyrelsen ett uppfödningssprojekt. I projektet föds trumgräshoppor upp och sätts ut på flera platser i Motala kommun.

Foto: Jonas Roth

KALKKÄRRSGRYNSNÄCKA *Vertigo geyeri* (NT) är en pytteliten landsnäcka, bara 1,6–2,0 millimeter lång. Skalet är brunt och nästan genomskinligt. Snäckan lever i öppna kalkkärr och kalkfuktängar på cirka 400 platser i landet. I Motala är den bland annat känd från Sjöbo-Knäppans naturreservat och Södra Freberga/Jerusalemviken. På grund av den sällsynta kalkkärrsgrynsnäckan ingår dessa områden i Natura 2000, EU:s nätverk av värdefull natur.

Kalkkärrsgrynsnäckan hotas av utdikning och dränering vilket torkar ut dess livsmiljöer. Den är också känslig för övergödning. För hårt betestryck och/eller felaktigt utförda röjningar är andra hot.

För att få mer kunskap om var kalkkärrsgrynsnäckan lever har kommunen sökt bidrag till att inventera kalkkärr. Kommunen kommer att låta röja och beta lämpliga områden samt vidta andra lämpliga skötselåtgärder.

Foto: Andreas Carlsson

SVARTHAKEDOPPING *Podiceps auritus* (LC) liknar ingen annan fågel med sina demonröda ögon och orange plymer. Denna lilla charmiga fågel kan du få syn på i Hårstorpsjön och Motalavikens vassar, mitt inne i centrala Motala. I övrigt förekommer den i många olika vattenmiljöer, alltid rika på vass men ofta utan eller med lite fisk. Svarthakedoppingen utsågs till symbol för Motala år 2014 av Naturskyddsföreningen.

Vi vet inte med säkerhet varför arten har minskat i södra Sverige. Sannolikt har det att göra med att det blivit mer fisk i många småvatten. Att mink och andra rovdjur ökat i antal har troligen också betydelse.

Kommunen arbetar med att sprida information om svarthakedoppingen och bevara vassområden där arten finns. Det finns också planer på att anlägga nya våtmarker där svarthakedoppingen kan häcka.

Foto: Anders Nilsson

STORTAPETSERARBI *Megachile lagopoda* (NT) är ett stort och lurvigt bi, 14-17 millimeter långt. Biet lever i torra, solöppna och sandiga marker. Här gräver honorna ut bohålor i marken som de tapetserar med blad. Precis som alla bin lever stortapetserarbi av pollen och nektar. Mest pollen samlar arten från värdväxten väddklint.

Stortapetserarbi finns främst på Öland, Gotland och i Skåne, men också på ett tjugotal platser i Östergötland. I Motala är arten känd från slättområdena runt Lönsås och Sandstorp. Övergödning, för hårt bete, för tidig slätter av välganter med väddklint och efterbehandling av täkter och vägarbetsytor är några orsaker till att stortapetserarbi minskat i antal.

Kommunen har sökt bidrag för att inventera stortapetserarbi på nya platser i närheten av de befintliga lokalerna. Kommunen ska också arbeta för att befintliga miljöer med stortapetserarbi ska förbli öppna.

Foto: Staffan Carlsson

VEDTRAPPMOSSA *Anastrophyllum hellerianum* (NT) är en upp till 1 centimeter hög och vacker mossa med vinröda groddkorn i toppen av de små skotten. Den växer framför allt på murkna stammar av gran och tall i fuktiga skogar med mycket död ved. Vedtrappmossan är en signalart. Signalarter är arter som indikerar miljöer med höga naturvärden.

Vedtrappmossan finns på cirka 200-300 lokaler spritt över landet. Den är något vanligare i norra och mellersta Sverige. I kommunen är arten känd från ett tjugotal lokaler, bland annat naturreservaten Håleberget, Trolleflod och Kärnskogsmossen.

De största hoten mot vedtrappmossan är skogsavverkningar och brist på grov död ved. Kommunen kommer att arbeta för att bevara vedtrappmossans livsmiljöer. På kommunal mark ska vedtrappmossa inventeras och mängden död ved ökas för att gynna arten.

Foto: Hilda-Linn Berglund

TOPPJUNGFRULIN *Polygala comosa* (VU) är en liten blomma som växer på solöppna marker med låg vegetation. Ofta är den rödviolett som på bilden, men ibland vit eller blå. Man hittar den exempelvis i välbetade hagmarker, vägsränner, bryn och på stigar. Ofta är marken finkornig och kalkrik där toppjungfrulinet växer. I motsats till släktingen jungfrulin är toppjungfrulinets stödblad längre än knopparna vilket gör att den som ung ser taggig ut i toppen.

Toppjungfrulin växer framför allt på Öland och Gotland, i Mälardalen och Uppland. Vill du botanisera bland toppjungfrulin i Motalatrakten bör du bege dig till naturreservatet Staffanstorp.

De största hoten mot arten är igenväxning och gödsling. Kommunen arbetar för att områden med toppjungfrulin ska bevaras, betas och hållas öppna.

Foto: Staffan Carlsson

GAMMELEKSLAV *Lecanographa amylacea* (VU) är en skorplav som fram till nyligen varit uppdelad i två olika arter: gammelekslav (foto 1) och blyerts-lav (foto 2). Med hjälp av genetiska metoder har man nu sett att de tillhör samma art. Gammeleks-laven växer på barken av ekar i halvöppet läge. Den breder ut sig i vita fålt med en brun kant och små bruna gryn på. Den före detta blyerts-laven är gråaktig med brunviolettera fläckar. Den växer på ekar som står skuggigt.

Gammelekslav är känd från 300-500 lokaler från Skåne till Värmland och Uppland. I Motala växer den på cirka 12 platser, däribland Kristbergs ekäng och Mariebergssudden.

Igenväxning, avverkning, försurning och ökad näringsbelastning är olika hot mot gammelekslavens överlevnad på sikt. Kommunen kommer att inventera arten i lämpliga kommunägda områden, arbeta för att bevara ekområden där arten finns och se till att de inte växer igen.

Foto: Staffan Carlsson

ÄNGSHÖK *Circus pygargus* (EN) lever i öppna miljöer av olika slag, som alvarmarker, olika slags våtmarker och vid slättsjöar. I Motala häckar den vanligtvis på åkrar. Ängshöken är en flyttfågel som vintertid lever på den afrikanska savannen.

I hela Sverige finns bara ett femtiotal häckande ängshökspår, varav de flesta finns på Öland. Vill du skåda ängshök i Motalatrakten bör du bege dig till kommunens södra delar. De exakta häckningsplatserna hålls dock hemliga eftersom ängshöken är känslig för störning under den tid den häckar.

Det finns flera hot mot ängshöken. Att åkrarna där den häckar skördas innan häckningen är klar, predation av duvhök, igenväxning av häckningsplatser och störning av människan är några av dem. Genom samarbete mellan lokala fågelskådare och lantbrukare arbetar länsstyrelsen för att ängshöken ska få vara ifred under häckningsperioden.

Foto: Staffan Carlsson

SLÖJRRÖKSVAMP *Lycoperdon mammiforme* (VU) växer i varma halvöppna lägen på kalkrik mark. Ofta hittar man den i hassellundar eller äldre ädel-lövskogar. Slöjrröksvampen är känd från cirka 100 lokaler i mellersta delen av Sverige. I kommunen finns slöjrröksvampen bland annat i naturreservatet Staffanstorp, i Fålehagen och på Mariebergssudden.

Igenväxning och avverkning är två hot mot arten. Kommunen ska arbeta för att skogar, där slöjrröksvampen finns, bevaras och inte växer igen. Motala kommun ska inventera slöjrröksvamp i lämpliga kommunägda skogsområden.

Foto: Anders Salesjö

FLODNEJONÖGA *Lampetra fluviatilis* (LC) är en äl-lik, upp till 50 cm lång fisk. Arten genomgår flera olika stadier under sin livstid. Sina första år lever den som larv, nedgrävd i mjuka bottnar där den filtrerar sin föda. Vid fyra-fem års ålder vandrar linälen, som larven kallas, ut till havet eller en sjö. Efter ytterligare 2-3 år börjar den sin lekvandring. Flodnejonogat leker i rinnande vattendrag över grusiga och steniga bottnar.

Flodnejonöga finns längs den svenska kusten och i sjöarna Mälaren, Vänern, Vättern och Siljan. I Motala finns flodnejonöga i Sjöhamrabäcken, Kärsbyån och Odenbergsbäcken som mynnar ut i Vättern. Flodnejonogat hotas av vattenreglering och annan exploatering av dess livsmiljöer. Motala kommun har fått bidrag från Naturskyddsföreningen för att göra ett åtgärdsprogram för Vätterbäckarna. I åtgärdsprogrammet kommer förslag för att gynna flodnejonöga att tas fram. Kommunen har också sökt bidrag för att inventera flodnejonöga i Vätterbäckarna.